

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

УДК 32:351.862.4

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.5/20>

Загола Т.М.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Визначено, що проблеми забезпечення глобальної безпеки актуалізуються у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на територію України, руйнуванням важливих інфраструктурних об'єктів, у тому числі тих, які можуть нести шкоду навколишньому середовищу та загрожувати екологічній безпеці. Водночас, такі війни наносять шкоду і міжнародним економічним відносинам, продовольчій безпеці, викликають енергетичну кризу тощо. Тому на сьогодні актуалізується питання щодо системного аналізу проблем глобальної безпеки в умовах воєнних викликів.

Доведено, що поняття «глобальна безпека» ширше поняття «національна безпека» та «міжнародна безпека», адже глобальна безпека – це такий стан захисту світового співтовариства, при якому створюються безпечні умови існування, розвитку життєдіяльності всього людства, яка варіюється у широкому діапазоні, включаючи аспекти від військового контролю, роззброєння і непоширення зброї, до врегулювання конфліктів, миротворчих місій і пост-конфліктних діалогів.

Автором обґрунтовано доцільність застосування поняття «глобальна безпека» та зазначено, що глобальна безпека – це вид безпеки для всього людства, захист від небезпек всесвітнього масштабу, що загрожує існуванню людей або як мінімум здатних призвести до погіршення умов життєдіяльності людей на планеті.

Виокремлені три групи глобальних небезпек, кожна з яких може бути предметом самостійного дослідження, оскільки її вплив здатний катастрофічно вплинути на безпеку та саме існування держави та планети в цілому. Це природні, комунікаційні та військові загрози. Обґрунтовано, що з метою розвитку та зміцнення глобальної безпеки необхідно вести серйозну роботу за такими напрямками: роззброєння та контроль над озброєннями; захист навколишнього середовища; сприяння економічному та соціальному прогресу країн, що розвиваються; ефективна демографічна політика; боротьба з міжнародним тероризмом та незаконним обігом наркотиків; запобігання та врегулювання етнополітичних конфліктів; збереження культурного різноманіття у світі.

Ключові слова: глобальна безпека, національна безпека, міжнародна безпека, глобальні загрози, природні загрози, комунікаційні загрози, військові загрози.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. проблема глобального управління у контексті забезпечення безпеки стає однією з центральних у системі публічного управління. Це викликано тим, що основний зміст сучасного процесу глобалізації увійшло в протиріччя з формами його глобального управління, не здатні впоратися з викликами, загрозами та ризиками глобального розвитку. Проблема актуалізована ще й суттєвою трансформацією механізму взаємодії між глобальними акторами у бік конфронтації.

Дедалі частіше фахівці з міжнародних відносин висловлюють припущення, що асиметричність сучасних загроз безпеки людині й соціуму, рівень складності проблем, з якими стикається людство, зростатиме. За таких умов будь-який актор просто не в змозі знайти повністю адекватну новим викликам односторонню відповідь, бо питання наявності ресурсів для ефективної дії стає тільки частиною проблеми. Навіть якби хтось зі світових лідерів отримав у володіння необмежені ресурси, як і раніше, йому були б необхідні перспективні

стратегічні умови та навички, які інші партнери можуть задіяти для вирішення питань високого ступеня складності. Тож різноманітні форми партнерства у сфері безпеки, чи – то на основі спільних цінностей або традиції, чи – то взаємної вигоди, не втрачають актуальності. Партнери привносять до спільного стратегічного та тактичного арсеналу ті можливості, які складно дублювати. Вони також виробляють багатосторонній підхід до безпеки, який стає все більш важливим з економічних, культурних та політичних причин [1].

Крім того, проблеми забезпечення глобальної безпеки актуалізуються у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на територію України, руйнуванням важливих інфраструктурних об'єктів, у тому числі тих, які можуть нести шкоду навколишньому середовищу та загрозувати екологічній безпеці. Водночас, такі війни наносять шкоду і міжнародним економічним відносинам, продовольчій безпеці, викликають енергетичну кризу тощо. Тому на сьогодні актуалізується питання щодо системного аналізу проблем глобальної безпеки в умовах воєнних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми глобальної безпеки аналізують наступні науковці: О. Білорус, С. Галака, О. Головань, В. Грубов, М. Капітоненко, В. Константинов, Р. Кривонос, Д. Лук'яненко, М. Митрофанов, І. Мінгазутдінов, І. Погорська та ін. Водночас, проблеми глобальної безпеки аналізуються фрагментарно, так автори аналізують проблеми міжнародної екологічної безпеки, зауважують на європейській колективній безпеці в умовах глобалізації, аналізують проблеми співвідношення глобалізації і безпеки розвитку та ін. Водночас, відсутні системні дослідження проблеми забезпечення глобальної безпеки в умовах невизначеності та надзвичайних ситуаціях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є системний аналіз проблем забезпечення глобальної безпеки в умовах невизначеності та надзвичайних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу.

Глобальну безпеку потрібно розглядати, не обмежуючись лише екологічною проблематикою та міжнародними відносинами. Вона охоплює все різноманіття функцій та структур забезпечення саморозвитку, стійкості, надійності, безпеки існування біо-, соціо-, когно- та техносфери [2, с. 10].

Слід звернути увагу, що часто у наукових дже-релах використовують поняття «міжнародна безпека», «національна безпека». Водночас, на нашу

думку, обґрунтовано використовувати поняття «глобальна безпека», адже міжнародна безпека у широкому значенні – це комплекс загальнови-значених спеціальних принципів і норм, спрямова-них на підтримання миру й міжнародної безпеки, запобігання актам агресії; у вузькому значенні це – сукупність загальноприйнятих принципів і норм, що передбачають забезпечення військово-політичної безпеки держав, запобігання виник-ненню воєн і збройних конфліктів [3, с. 19].

Водночас, міжнародна безпека – це «стан між-народних відносин, при якому створюються умови, необхідні для існування і функціонування держав при забезпеченні їх повного суверенітету, полі-тичної та економічної незалежності, можливості відсічі військово-політичному натиску і агресії, їх рівноправних відносин з іншими державами» [4]. А. Назарова розглядає термін «міжнародна без-пека» як «стан захищеності держав світу і всього світового співтовариства від зовнішніх і у певних випадках внутрішніх загроз, які надають руйнів-ний вплив на такі інтереси та принципи» [5].

Разом з тим, національна безпека має метою досягнення державою стану поєднання внутріш-ніх і зовнішніх умов існування, який гарантує збереження територіальної цілісності й виключає насильницьку зміну державного ладу [6].

На нашу думку, поняття «глобальна безпека» ширше поняття «національна безпека» та «міжна-родна безпека», адже глобальна безпека – це такий стан захисту світового співтовариства, при якому створюються безпечні умови існування, розвитку життєдіяльності всього людства, яка варіюється у широкому діапазоні, включаючи аспекти від вій-ськового контролю, роззброєння і непоширення зброї, до врегулювання конфліктів, миротворчих місій і пост-конфліктних діалогів.

Глобальна безпека складається з багатьох сфер життєдіяльності, що мають світове значення. До таких слід віднести: політичну, економічну, еко-логічну, військову, продовольчу безпеки, а також проблеми демографічного характеру, господар-ської діяльності, зростання людського потенціалу та безпеки кожної особи [7].

Водночас, глобальна безпека – це глобальне управління в дії та в режимі реального часу.

На нашу думку, глобальна безпека – це вид безпеки для всього людства, захист від небезпек всесвітнього масштабу, що загрожує існуванню людей або як мінімум здатних призвести до погір-шення умов життєдіяльності людей на планеті.

Таким чином, одним із основних процесів сучасної світової політики та міжнародних відно-

син є глобалізація. Для нього характерно поглиблення взаємної залежності від політичної, економічної, ідеологічної та інших галузей. У зв'язку з цим відбувається процес перетворення світу у єдину структуру. Вага глобальних інтересів зростає порівняно з національними інтересами, поглиблюється взаємозв'язок між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки.

Як у практичному, так і в теоретичному вимірах бачення глобальної безпеки сучасного світу не може бути інакшим за системне, оскільки загрози мають багатогранний характер, розвиваються і переплітаються. Ймовірно, одну з найбільших науково-аналітичних перспектив зберігатиме рефлексія на розвиток «складних систем». Системне визначення предмета глобальної безпеки з позицій пізнання формуватиме його бачення як одного з нових дисциплінарних напрямів, який поєднує в собі теоретичні, методичні та практичні підходи, пов'язані з вивченням того, що визнано занадто складним, щоб підходити редукаціонізму, і що викликає питання кордонів, внутрішніх і зовнішніх відносин, структури, законів або виникнення властивостей, що характеризують саму систему, проблеми режимів спостереження та моделювання дій складних сукупностей [1].

У загально-концептуальному плані, прикладному до різних аспектів міжнародної взаємодії, глобальна безпека означає здатність держави або будь-якої людської спільноти забезпечити всім своїм членам мінімальний рівень безпеки від будь-якої небезпеки чи загрози застосування сили і підтримання стійкості колективної діяльності, систем захисту людини та критичної інфраструктури. Держави, шляхом прийняття правових норм, поступово беруть до уваги те, що передбачають поняття «глобальної загрози» (зокрема, терористичної) та «загальної безпеки», охоплюючи все ширше проблеми багатьох суб'єктів, як державних, так й приватних [8, с. 61–65].

Розглянемо основні джерела загроз глобальній безпеці. Як це не сумно, але основним джерелом техногенних катастроф, як і раніше, залишається людський чинник. Звичайно, непередбачуваний цунамі може наробити великих бід, але, порівняно з числовими характеристиками катастроф, як це не блюзнірсько виглядає, природа займає далеко не перше місце у списку «організаторів» катастроф. Як і раніше, людина зі своїми слабкостями породжує переважну більшість техногенних аварій, що забирають безліч людських життів та завдають колосальних збитків. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що головна мета гло-

бальної безпеки – це усунення людського чинника із систем управління множинними катастрофовмісними процесами. Незважаючи на це, не слід забувати, що основними процесами (елементами позаштатних ситуацій, що призводять до катастроф), контроль яких забезпечить системну безпеку, є: хвороботворні мікроорганізми, хімічні речовини, газові виділення, алогічна поведінка людини (психологічні відхилення), кліматичні зміни, хвороба людини (фізіологічні зміни), симптоми старіння, зміни в магнітних, гравітаційних, електричних та інших полях тощо.

Наступною загрозою глобальній безпеці є активізація міждержавного протидержавства, основу якого становлять невоєнні заходи – політичні, економічні, інформаційні. Це протидержавство поширилося попри всі види іншої діяльності – дипломатичну, наукову, спортивну.

Ще однією загрозою глобальній безпеці є зневага загальноприйнятими нормами міжнародного права і на цьому фоні відбуваються військові конфлікти та розгортання терористичних атак.

Також, загрозою глобальній безпеці може бути штучний інтелект. Застерігаючи людство від потенційних загроз, які несе у собі дедалі активніший розвиток і застосування штучного інтелекту, слід зазначити, що «сучасна соціальна діалектика ризиків та безпеки глобального світу дедалі більше виразно «схиляється» до затвердження пріоритету заходів безпеки щодо існуючих та очікуваних ризиків. А це – і критичне управління еволюцією біосфери, та «Інтернет речей» та соціальний кредит тощо [2, с. 52].

Очевидно, що питання забезпечення безпеки є базовими у системі людських потреб, цінностей та пріоритетів, тому вони іманентно актуальні завжди. Але також є незаперечним той факт, що новий світ, з усіма його особливостями, що формуються закономірностями, трендами вимагає нових теорій для розуміння і пояснення процесів, що заповнюють його простір.

Так, кіберпростір може виступати ключовою ланкою гібридної війни, оскільки гібридна війна за своєю суттю носить глобальний характер.

Глобалізація та інформатизація перетворили нас на свідків того, як індустріальне суспільство змінюється на інформаційне, яке модернізує світову політику, економіку, характер міждержавних відносин, взаємозв'язок влади та народу. Держава у процесі становлення інформаційного суспільства перебирає роль координатора функцій всіх елементів соціуму, щоб сприяти інтеграції в інформаційне простір кожного суб'єкта су-

пільства. Розвиток інформаційних технологій та їх впровадження у різні сфери життєдіяльності можна з упевненістю назвати благом, яке дає поштовх економічного зростання, а також підвищує добробут суспільства. Проте слід пам'ятати про негативні наслідки, до яких можуть навести наукові досягнення.

Таким чином, на сьогоднішній день інформація є інструментом формування державної та міжнародної громадської думки. Рівень впливу засобів масової інформації у політичному просторі розширюється, завдяки Інтернету, який надає можливість всебічно впливати на світову громадськість, яка включає велику аудиторію різних держав у вирішенні актуальних політичних проблем. Незважаючи на всі сильні сторони та можливості, інформаційний простір залишається областю, яка несе у собі потенційні загрози глобальній безпеці.

Також загрозою глобальній безпеці може бути інформаційні виклики. Так, комп'ютеризація та інформаційна революція призвели до науково-технічного прогресу у військовій галузі. Впровадження високих технологій корінним чином змінило характер та можливості звичайних систем озброєння, розвідки та управління військами та розширило можливості ведення війни на відстані. Роль інформаційних технологій у військовій сфері зростає у контексті глобалізації. Інформаційні системи стали потужним інструментом як потенційних противників, так ворожих країн. Інформаційна війна є актуальним аспектом сучасного суспільства і без її розуміння нелегко зрозуміти процеси в сучасному політичному житті та геополітиці [9; 10].

Можна з упевненістю сказати, що роль інформаційних технологій у системі глобальної безпеки і надалі зростатиме. Під впливом інформаційних технологій змінюється характер сучасних збройних конфліктів та бачення військово-політичним керівництвом військово-силової політики. Концепція кібернетичної війни описує нові загрози, що стоять перед сучасним світом. Отже, інфраструктура управління сучасними суспільствами залежить від інформаційно-комунікаційних технологій. Через Інтернет можна порушити функціонування як військової командної структури ворога, так і цивільних сфер діяльності.

Результати дослідження глобального контексту безпеки сучасної держави дозволяють класифікувати глобальні загрози за походженням та змістом. Умовно вони диференціюються на три великі групи, кожна з яких може бути предметом самостійного дослідження, оскільки її вплив

здатний катастрофічно вплинути на безпеку та саме існування держави та планети в цілому. Це природні, комунікаційні та військові загрози. Ця класифікація охоплює найбільш загальні зв'язки та відносини природи, людини та суспільства, що складаються на планеті Земля.

До природних загроз на глобальному рівні відносяться: катастрофи космогенного (космічного) та планетарного (геоїдного) походження (зміна клімату, зіткнення з іншими великими планетами чи іншими космічними об'єктами, інші природно-космічні аномалії); широкомасштабні землетруси, епідемічні, пандемічні інфекційні захворювання планети (COVID-19, чорна віспа, чума, холера, сибірка тощо).

Природне середовище породжує загрози через дію космічних і земних сил - механічних, фізичних, хімічних, біологічних, геологічних та ін. Оскільки ці сили (чинники) об'єктивні, проявляються поза і незалежно від свідомості людей, їхня загроза постійна, і передбачити місце їх дії (наприклад, землетрусу, цунамі) та наслідки дуже складно. Але природа і сама піддається загрозі в результаті всезростаючого техногенного впливу на неї людини [11].

В результаті виникають ті самі екологічні дисбаланси (парниковий ефект, озонові дірки), які небезпечно впливають на життєдіяльність громадян та держав.

Комунікаційні загрози - це загрози внутрішнім та зовнішнім зв'язкам всебічного розвитку сучасних держав із процесами глобалізації, які зумовлені гуманітарною діяльністю всього людства в соціальній, політичній, економічній, етнопонаціональній, релігійній, культурній, інформаційній та інших галузях. Розвиток комунікаційних відносин усередині держав і між ними зумовлено прискореним розвитком науково-технічного прогресу, особливо у сфері інформаційних технологій, а також свідомо запланованими діями (без прогнозу наслідків) певних безвідповідальних соціальних, політичних, економічних, інтелектуальних та релігійних еліт, а також організованих кримінальних груп, злочинна діяльність яких переноситься на геополітичний простір планети. Об'єктом комунікаційних загроз виступає гуманітарна сфера діяльності людства: соціально-політичний устрій, економічне життя, державні структури, культура, освіта, інформаційні системи, свободи та права людини, інститути громадянського суспільства, суверенітет і цілісність держави, державна мова, сімейно-родинні, міжнаціональні та міжконфесійні відносини, здоров'я, інтелект людей та ін.

Комунікаційне включення сучасних держав у систему сучасних міжнародних відносин, де все більший наголос робиться не на територіальне витіснення держави з її історичного місця проживання, а на вільне переміщення інформаційних та фінансових потоків, «прозорість» державних кордонів, розвиток кооперативного, економічного, політичного, фінансового, інформаційного, митного, культурного, міжконфесійного та інших форм співробітництва з урахуванням геополітичного становища держави і здатність до конвергенції, дозволяє продуктивніше вести мову про вплив комунікаційних загроз на безпеку сучасної держави.

Найбільш небезпечними для глобальної безпеки сучасної держави є військові небезпеки. До військових загроз глобального характеру слід віднести загрози застосування військового насильства у загальносвітовому масштабі, у тому числі і на регіональному рівні, з певною неминучістю, що переростає у глобальний військовий конфлікт.

Такими загрозами, на нашу думку, правомірно вважати наступні: світову війну; всі військові дії, пов'язані із застосуванням ядерної та іншої зброї масового знищення; організовані збройні дії міжнародного тероризму.

Військово-промисловий комплекс держав, що належать до глобальних та регіональних геополітичних центрів, розробляючи та виробляючи зброю війни, посилюючи мілітаризм у національних та коаліційних формах, має пряме відношення до застосування військового насильства сучасними державами та деструктивними терористичними силами у різних масштабах [12].

Проведений аналіз дає підстави зазначити, що сучасна глобалізація, все глибше проникаючи у суспільне життя держав та народів планети, крім інтеграційних тенденцій, сприяють солідарному

розвитку на новому якісному рівні міждержавних економічних, культурних та міжконфесійних зв'язків, що породжує і тенденцію глобальної небезпеки.

Розглядаючи глобалізацію як системний феномен, що впливає на національну безпеку сучасної держави, та примушує її до нової стратегії захисту своїх геополітичних інтересів, правомірно порушити питання існування глобальних загроз, які держава змушена враховувати у своїй політичній стратегії, якщо вона прагне зберегти своє незалежне існування, самобутню національну та релігійну специфіку.

Глобальні загрози є протилежним інтеграції вектором впливу глобалізації на безпеку сучасних держав.

Висновки. У статті здійснено аналіз підходів до поняття «глобальна безпека», виокремлені три групи глобальних небезпек, кожна з яких може бути предметом самостійного дослідження, оскільки її вплив здатний катастрофічно вплинути на безпеку та саме існування держави та планети в цілому. Це природні, комунікаційні та військові загрози. Обґрунтовано, що з метою розвитку та зміцнення глобальної безпеки необхідно вести серйозну роботу за такими напрямками: роззброєння та контроль над озброєннями; захист навколишнього середовища; сприяння економічному та соціальному прогресу країн, що розвиваються; ефективна демографічна політика; боротьба з міжнародним тероризмом та незаконним обігом наркотиків; запобігання та врегулювання етнополітичних конфліктів; збереження культурного різноманіття у світі.

У перспективі подальших розвідок передбачається проаналізувати нормативно-правові механізми формування та забезпечення глобальної безпеки.

Список літератури:

1. Погорська І.І. Глобальна безпека: потенціал для мультилатералізму у XXI ст. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2450.
2. Кефели І.Ф. Асфатроника: на пути к теории глобальной безопасности: Монография. СПб.: ИПЦ СЗИУ РАНХиГС, 2020. 228 с.
3. Дзьобань О.П., Настюк В.Я., Белевцева В.В. Проблеми захисту національних інтересів України у сфері державної безпеки в умовах геополітичних трансформацій XXI століття : монографія. Харків : Право, 2013. 295 с.
4. Проєктор Д. М. Проблеми військової розрядки. М., 1984. 140 с.
5. Назарова А. І. Теоретичні питання забезпечення міжнародної безпеки. *Науковий журнал «Молодий науковець»*. 2014. № 4. С. 859-861.
6. Thomas C. Global Governance, Development and Human Security Explore Links. *Third World Quarterly*. 2001. Vol.22. №2. P. 161-168.
7. Головка В.А. Современные проблемы национальной безопасности. *Философия права*. 2016. №4 (77). С. 82-87.

8. Rothschild E. What is Security. *Daedalus*. 1995. V.24, №3. P. 61-65.
9. Коргунов С.В. Концептуальные основы национальной и международной безопасности: учеб.-метод. пособие. М.: ГУ ВШЭ, 2017. 294 с.
10. Юрков Н. К. К проблеме обеспечения глобальной безопасности. *Ника*. 2012. №. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-probleme-obespecheniya-globalnoy-bezopasnosti>.
11. Дмитриев А.Н., Шитов А.А. Техногенное воздействие на природные процессы Земли. *Le Monde diplomatique: Атлас / пер. с франц. под ред. В.Л. Иноземцева, Е.С. Кузнецовой*. М., 2010. 210 с.
12. Краснов А. Будущие войны как угроза существованию человечества. *Зарубежное военное обозрение*. 2002. № 6.

Zahola T.M. MODERN PROBLEMS OF ENSURING GLOBAL SECURITY IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY AND EMERGENCY SITUATIONS

The author determined that the problems of ensuring global security are actualized in connection with the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine, the destruction of important infrastructure facilities, including those that can harm the environment and threaten ecological security. At the same time, such wars harm international economic relations, food security, cause an energy crisis, etc. Therefore, today the issue of systematic analysis of global security problems in the conditions of military challenges is topical.

The author proved that the concept of "global security" is broader than the concepts of "national security" and "international security", because global security is a state of protection of the world community that creates safe conditions for the existence and development of the life of all mankind, which varies in a wide range, including aspects from military control, disarmament and non-proliferation, to conflict resolution, peacekeeping missions and post-conflict dialogues.

The author substantiates the expediency of using the concept of "global security" and states that global security is a type of security for all mankind, protection from dangers of a global scale, which threaten the existence of people or at least can lead to deterioration of living conditions of people on the planet.

The article singles out three large groups, each of which can be the subject of an independent study, since its influence can have a catastrophic effect on the security and very existence of the state and the planet as a whole. These are natural, communication and military threats. The author substantiates that in order to develop and strengthen global security, it is necessary to conduct serious work in the following areas: disarmament and arms control; Environmental Protection; promoting the economic and social progress of developing countries; effective demographic policy; fight against international terrorism and illegal drug trafficking; prevention and settlement of ethno-political conflicts; preservation of cultural diversity in the world.

Key words: *global security, national security, international security, global threats, natural threats, communication threats, military threats.*